

Handlingsplan för natur- och kulturmiljön i Västerås 2010-2020

Antagen i kommunstyrelsen den 22 februari 2017

program

policy

handlingsplan

riktlinje

VÄSTERÅS STAD

Innehåll

Förord till reviderad plan	3	Västerås stads mål för natur- och kulturmiljö	12
Reviderad handlingsplan	3	1. Ängs- och betesmarker	12
Mål som försvinner ur planen	3	2. Skogar	12
Mål som tillkommer	4	3. Våtmarker	13
Omformulerade mål	4	4. Sjöar och vattendrag	14
Årtal i planen	4	5. Skyddade områden	14
Ansvariga förvaltningar i planen	4	6. Grönstruktur i tätort	15
Inledning	5	7. Ansvarsarter och ansvarsmiljöer	15
Läsanvisning	5	8. Invasiva främmande arter	16
Genomförande	6	9. Ekosystemtjänster	16
Ansvar	6	Kopplingen mellan planens mål och de	16
Organisation	6	nationella miljömålen	
Tidplan	6	Mål och åtgärder 2016–2018	18
Målsättningar, mål och åtgärder	6	1. Ängs- och betesmarker	18
Värderingsmodell	7	2. Skogar	20
Förankring och kommunikation	7	3. Våtmarker	24
Uppföljning	7	4. Sjöar och vattendrag	26
Kopplingar till och gränsdragningar gentemot andra kommunala planer	8	5. Skyddade områden	28
Nationellt arbete för att förbättra miljön	10	6. Grönstruktur i tätort	30
De nationella miljömålen	10	7. Ansvarsarter och ansvarsmiljöer	32
ArtDatabanken och den svenska rödlistan	10	8. Invasiva främmande arter	33
Tillståndet i miljön	11	9. Ekosystemtjänster	34
		Referenser	35
		Ekonomi	37
		Ord- och begreppsförklaringar	38

program

uttrycker värdegrunder och förhållningssätt för arbetet med utvecklingen av Västerås som ort inklusive koncernen Västerås stad

policy

uttrycker värdegrunder och förhållningssätt för arbetet i koncernen Västerås stad

handlingsplan

anger strategier och konkreta åtgärder för att nå den politiska viljeinriktningen och fastställda mål på olika nivåer i organisationen

riktlinje

säkerställer ett riktigt agerande och en god kvalitet i handläggning och utförande i koncernen Västerås stad

Förord till reviderad plan

Handlingsplanen för natur- och kulturmiljön i Västerås antogs i kommunstyrelsen 2010. Syftet med planen är att tydliggöra, systematisera och effektivisera det natur- och kulturmiljöarbete som genomförs i Västerås stad. I planen från 2010 anges att den ska revideras efter en femårsperiod.

Syftet med den här revideringen är att planen ska vara lätt att använda för dem som arbetar med natur- och kulturmiljön i Västerås, samt att den ska vara lätt att sätta sig in i för andra berörda – inte minst för tjänstemän som ska arbeta med de här frågorna i framtiden, och för dem som ska skriva en ny natur- och kulturmiljöplan inför 2021.

Revideringen av planen innebär att de mål som redan är uppfyllda, eller som inte kommer att kunna nås, har tagits bort ur planen, att en del mål har tillförts, samt att planen har strukturerats om, så att mål och åtgärder blir mer uppföljningsbara.

Reviderad handlingsplan

Handlingsplan för natur- och kulturmiljön i Västerås¹, i fortsättningen kallad NKM-planen från 2010, gäller för perioden 2010–2020, och i den anges att planen ska revideras efter fem år. Syftet med revideringen är att göra NKM-planen mer användarvänlig och effektiv. Framför allt har strukturen stöpts om i planen, och mål och åtgärder formulerats så att de ska bli lättare att följa upp.

Intentionen har varit att göra den reviderade versionen så kortfattad som möjligt, med tyngdpunkten på mål och åtgärder. Hänvisningar till dokument producerade av framför allt Naturvårdsverket och ArtDatabanken gör det möjligt för den intresserade att fördjupa och bredda sin kunskap.

Åtgärderna i den reviderade planen är i huvudsak begränsade till kommunal mark. Vid för kommuninvånarna väldigt intressanta, och välbesökta, lokaler, kan det bli aktuellt att bistå med åtgärder som underlättar för friluftslivet, så som bättre parkerings- och toalettmöjligheter. Tanken är också att kommunen ska samarbeta med privata markägare vad gäller exempelvis bekämpande av invasiva arter.

Mål som försvinner ur planen

De mål som försvinner helt ur planen gör det av en av följande anledningar:

1. Målen finns med i planer som har utarbetats efter 2010 – såsom Västerås stads vattenplan 2012–2021 och Handlingsplan för friluftsliv i Västerås kommun.
2. Målen har redan uppnåtts (exempelvis framtagande av principer för balanserad samhällsbyggnation).
3. Målen kan inte uppnås inom en rimlig framtid – vanligtvis beroende på att därtill kopplade åtgärder berör icke kommunal mark (exempelvis utbyggandet av Svartå nära-leden).

¹ Västerås stad 2010.

4. Mål som inte är direkt kopplade till natur- och kulturvårdsarbetet, utan snarare gäller andra verksamheters ställningstaganden i förhållande till natur- och kulturvärden. (Uppmaningar såsom ”Sök samråd med stadens naturvårdskompetens vid all kommunal verksamhet som påverkar de områden som klassats som skyddsvärda” hör snarare hemma i policydokument, se nedan ”Kopplingar till och gränsdragningar gentemot andra planer”.)

Mål som tillkommer

Mål kopplade till invasiva arter (mål 8:1) och ekosystemtjänster (mål 9:1) är nya för den reviderade planen.

Omformulerade mål

Nästan alla mål i den reviderade planen är omformuleringar eller förtydliganden av mål som fanns med i NKM-planen från 2010.

Årtal i planen

Handlingsplanen reviderades under 2015 och början av 2016. Flera av åtgärderna ska enligt planen utföras under 2016. Eftersom dessa motsvarar åtgärder i den oreviderade planen från 2010, har man inte inväntat godkännande av planen för att genomföra åtgärderna, utan haft intentionen att följa tidplanen i föreliggande plan.

Åtgärder som är tänkta att utföras efter 2018 finns inte med i denna text, utan finns i ett separat exceldokument. Detta har inte bifogats då den reviderade planen skickades ut på remiss – dels är det ett mycket stort och svåröverskådligt dokument, dels råder det stor osäkerhet om vilka åtgärder som kommer att genomföras efter 2018, eftersom de till stor del beror på resultatet av tidigare genomförda åtgärder. Syftet med de tänkta åtgärderna är dock att nå de mål som nämns i denna plan, och de är helt i linje med nedan nämnda åtgärder.

Ansvariga förvaltningar i planen

Under remissperioden för den reviderade planen beslutades om en omorganisation i Västerås stad som leder till en sammanslagning av tekniska kontoret och fastighetskontoret under 2017. I planen nämns de dock fortfarande som separata förvaltningar.

Inledning

De europeiska naturvärdena är sedan århundraden och årtusenden kopplade till mänskliga aktiviteter². Människor påverkar landskapet och vi måste aktivt välja hur vi ska sköta våra natur- och kulturvärden för att bevara och stärka dem. Landskapsvård som är förankrad i ekologisk forskning är en god investering som hjälper att trygga framtida biologisk mångfald och biologiskt kulturarv, och människors rekreation³. I Västerås stads Miljöprogram från 2004 konstateras att Västerås har förutsättningar som krävs för att kunna bevara ett rikt växt- och djurliv och att våra natur- och kulturmiljöer är viktiga för västeråsarna⁴. Handlingsplanen för natur- och kulturmiljön i Västerås styr hur Västerås stad förvaltar natur- och kulturvärden.

Läsanvisning

De inledande delarna av planen behandlar organisation och arbetsfördelning kring planen, samt hur den är kopplad till andra planer och annat kommunalt arbete. Därefter följer ett avsnitt om det nationella miljömålsarbetet, med utförligare beskrivningar av planens mål och målsättningar, samt miljömål som är kopplade till NKM-planen.

De två sista avsnitten ”Arbetsmetod” och ”Mål och åtgärder 2016–2018” behandlar hur det konkreta åtgärdsarbetet ska gå till, samt situationen i Västerås och hur vi ska arbeta för att nå planens mål. Eftersom det är svårt att förutse hur arbetet kommer att fortskrida efter 2018, finns mål som är tänkta att genomföras därefter inte med i denna plan, utan då hänvisas till bifogat exceldokument (bilaga 1). Här beskrivs samtliga mål och åtgärder för planen fram till och med 2020.

Till planen bifogas en lista med ord- och begreppsförklaringar.

² Se Emanuelsson 2009 för vidare läsning.

³ För vidare läsning om biologiskt kulturarv, se Riksantikvarieämbetets publikationer – t.ex. Riksantikvarieämbetet 2014.

⁴ Västerås stad 2004.

Genomförande

Ansvar

Huvudansvariga för genomförande av planen är tekniska nämnden. Ansvariga för genomförande av åtgärder i planen är i första hand tjänstemän vid tekniska kontoret och kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, men i vissa fall även fastighetskontoret och miljö- och hälsoskyddsförvaltningen.

Organisation

Natur- och kulturmiljögruppen, som har arbetat med att ta fram NKM-planen, består av tjänstemän från tekniska kontoret, stadsbyggnadskontoret, fastighetskontoret och miljö- och hälsoskyddsförvaltningen. Tekniska kontoret och kultur- idrotts och fritidsförvaltningen har det största ansvaret för att genomföra åtgärderna i planen.

- **Styrgrupp** för NKM-planen är Strategiska samhällsbyggnadsrådet (Stratsam)
- **Beställare** av åtgärder i planen är tekniska kontoret.
- **Arbetsgruppen för natur- och kulturmiljö i Västerås** (här kallad NKM-gruppen) bör fortsatt mötas en eller två gånger per år, för förankring av viktiga frågor på alla berörda förvaltningar.
- **Åtgärdsgrupper:** För att effektivisera arbetet med att genomföra åtgärder i planen, bör mindre grupper bildas för olika typer av åtgärder, där alla är delaktiga – gärna representanter både från Länsstyrelsen och från arbetsmarknadsavdelningen.

Tidplan

- **2010** – Den första NKM-planen färdigställdes
- **2010–2015** Arbete efter NKM-planen
- **2015–2016** Framarbetande av en reviderad NKM-plan.
- **2016–2018** Arbete efter den reviderade NKM-planen
- **2018** Arbete med revidering av planen påbörjas.

Handlingsplanens genomförandetakt är beroende av de ekonomiska ramar som fastställs i kommunfullmäktiges beslut om årsplan för respektive år

Målsättningar, mål och åtgärder

Planen utgår från de ovan beskrivna nio målsättningarna. För varje målsättning i planen finns därför ett eller flera konkreta, uppföljningsbara mål. För vart och ett av de uppföljningsbara målen finns en eller flera åtgärder uppdelade i fyra kategorier:

1. Inventering/utredning
2. Värdering
3. Skötsel /fysiska åtgärder
4. Skydd

För att man ska kunna besluta om skydd eller fastställa en skötselplan för ett område, måste det ha gjorts en värdering av områdets biologiska och kulturella aspekter. För att kunna göra värderingar av områden, måste de ha inventerats. För varje mål finns ett basår och ett mållår. För de flesta målen i den här planen är mållåret 2020 eller tidigare, undantaget är de mål som är kopplade till Vattenplanen och för vilka mållåret är 2027. Planen anger också vilka år som olika åtgärder ska genomföras. När alla åtgärder är genomförda är målet uppfyllt. För varje åtgärd finns en uppskattad kostnad.

Värderingsmodell

Beslut om skydd eller en viss skötselmetod bör göras utifrån ett områdes natur- och kulturvärden och förutsättningar för utveckling av dessa värden. Värderingar av natur- och kulturmiljövärden görs ofta med utgångspunkt i inventeringshandböcker och standarder för natur- och kulturvärden⁵. Under 2016 kommer Natur- och kulturmiljögruppen att besluta om hur man bäst använder befintliga modeller för att förbättra arbetet vid upphandling av inventeringar, för instruktioner till inventerare, samt vid värdering av inventerade områden.

Förankring och kommunikation

Varje år erbjuds politiker och tjänstemän ett utbildningstillfälle för natur- och kulturmiljöfrågor, i form av en studieresa till utvalda natur- och kulturmiljöer i kommunen.

Tjänstemän från Länsstyrelsens natur- och kulturmiljöenheter kommer att kallas till möten vad gäller reservatsförvaltning och åtgärder för hotade arter.

Allmänheten informeras vid genomgripande naturvårdsarbeten genom skyltning på plats och vid behov via andra kanaler.

Årliga möten med intresseorganisationer för natur- och kulturfrågor förbättrar kommunikationen med specialintresserade utanför organisationen.

Uppföljning

Natur- och kulturmiljögruppen genomför en årlig uppföljning av mål och åtgärder. Rapportering till Strategiska samhällsbyggnadsrådet (Stratsam), samt till tekniska nämnden och kommunstyrelsen.

⁵ Swedish Standard Institute 2014a, b & c, Norén et al. 2002,

Kopplingar till och gränsdragningar gentemot andra kommunala planer

Västerås stad har flera typer av styrande dokument med olika funktioner. En del dokument är tänkta att fungera som underlag för beslut eller vid planering, medan andra mer har karaktären av ”att göra-lista”. Dokumenten kan grovt delas in i följande fyra dokumenttyper:

Program – uttrycker värdegrunder och förhållningssätt för arbetet med utvecklingen av Västerås som ort inklusive koncernen Västerås stad.

Policy – uttrycker värdegrunder och förhållningssätt för arbetet i koncernen Västerås stad.

Handlingsplan – anger strategier och konkreta åtgärder för att nå den politiska viljeriktningen och fastställa mål på olika nivåer i organisationen.

Riktlinje – säkerställer ett riktigt agerande och en god kvalitet i handläggning och utförande i koncernen Västerås stad.

NKM-planen är en handlingsplan med mål och åtgärder och riktar sig framför allt till tjänstemän som arbetar med natur- och kulturmiljöåtgärder.

ÖP2026

Översiktsplanen, ÖP2026, anger inriktningen för den långsiktiga fysiska planeringen i kommunen och ska ge en vägledning för hur mark- och vattenområden ska användas och hur bebyggelse ska placeras. I ÖP2026 behandlas betydelsen av naturvärden för biologisk mångfald, rekreation, välbefinnande och andra ekosystemtjänster. Vikten av att bevara naturvärden vid exploatering och ökat byggande framhålls särskilt i formuleringar som:

” Att bygga staden inåt innebär att marken utnyttjas mer intensivt och att natur- och jordbruksmark sparas.

” De naturtyper och livsmiljöer som är särskilt värdefulla för stadens växt- och djurliv ska behållas och förstärkas.”

Grönstrukturplanen

Grönstrukturplanen visar sektorsintressen som ska beaktas i samband med mark- och vattenanvändning och dess bedömningar och beskrivningar av värden är ett underlag för riktlinjer i översiktsplanen. Planen är under omarbetning, och kommer att utökas till att gälla både för Västerås tätort och för serviceorterna.

Miljöprogrammet

Västerås stad anslöt sig genom Miljöprogrammet till de nationella miljömålen⁶. I denna plan angavs också att det skulle författas ett Natur- och kulturmiljöprogram samt en Vattenplan.

⁶ Västerås stad 2005.

Västerås stads program för kultur

Detta program⁷ behandlar kultur i vid mening (konstarna samt medier, bildningssträvanden, materiellt och immateriellt kulturarv, traditioner och mänsklig kreativitet), och syftar till att göra Västerås till en attraktivare stad för invånare och besökare. Det målområde i programmet för kultur som berör samma frågor som NKM-planen är ”I Västerås hänger i morgon ihop med i dag och i går.” som lyfter fram vikten av kunskap om och stolthet över kulturarvet och miljön, samt en samhällsbyggnad i samklang med kommunens kulturmiljöer som gör att det vi värdesätter även kan upplevas av framtida generationer.

Balanseringsprinciper för natur- och kulturvärden i samband med exploatering och samhällsbyggnad

Detta dokument består av två delar, en del som är policy och en del som är handlingsplan. I och med framtagandet av balanseringsprinciper uppfylldes målet från NKM-planen 2010 att ta fram principer för hur kompensation ska ske när natur tas i anspråk för exploatering. Dokumentet beskriver hur man ska undvika att förstöra natur- och kulturvärden vid exploatering, samt hur man ska kompensera för förlorade värden om det är omöjligt att undvika att förstöra eller försämma. I och med den uppdaterade Grönstrukturplanen som är under framtagande, kommer dessa båda planer att vara ett kraftfullt instrument som förenklar både exploateringsprocessen och skydd av natur- och kulturvärden i Västerås.

Vattenplanen

Vattenplanen är en handlingsplan som antogs i kommunfullmäktige 2012 och revideras under 2016. Målet för Vattenplanen är att Västerås vatten (i enlighet med Vattendirektivet) ska uppnå god status, samtidigt som den, liksom NKM-planen har sin grund i flera av de nationella miljömålen. Mål i Vattenplanen som behandlar liv i vatten, såsom inventeringar av strandmiljöer och fria vandringsvägar i Västerås vattendrag, ligger mycket nära flera av målen i NKM-planen. Målen i NKM-planen gäller i huvudsak sådant som inte omfattas av Vattendirektivet, såsom mindre vattendrag, eller reservatsbildning i limniska miljöer.

Handlingsplan för friluftsliv i Västerås kommun

Handlingsplan för friluftsliv i Västerås kommun antogs i kommunfullmäktige 2013. Den behandlar delvis frågor som omfattades av NKM-planen från 2010. Dessa mål lyfts ut ur NKM-planen vid revideringen, men flera av planens mål syftar ändå till att höja upplevelsevärden i natur- och kulturmiljöer.

Handlingsplan för klimatanpassning i Västerås

Syftet med Handlingsplan för klimatanpassning i Västerås är att förbättra möjligheterna för Västerås att anpassa sig till konsekvenserna av ett ändrat klimat. I Klimatanpassningsplanen nämns hur den biologiska mångfalden kan påverkas av klimatförändringar, samt att ett varmare klimat kan ge ökade problem med invasiva arter. En åtgärd i planen är att bevaka forskning och tillämpa kunskap i stadens planer. Analys av vilka arter som kan tänkas försvinna eller tillkomma med ett förändrat klimat lyfts fram särskilt.

⁷ Kulturnämnden 2015

Nationellt arbete för att förbättra miljön

De nationella miljömålen

Miljömålen anger målsättningen för förbättringar i den svenska miljön till år 2020⁸. De nationella miljömålen består av 16 miljö kvalitetsmål varav 15 beslutades av Riksdagen 1999 och ett 2005, därtill kopplade etappmål, samt generationsmålet. Generationsmålet är ett övergripande mål som, enligt Riksdagens definition, innebär att: ”Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.” (Etappmålen är mer detaljerade mål kopplade till miljö kvalitetsmålen, och kommer inte att direkt beröras i den här planen.)

Miljömålen följs upp årligen av ansvariga myndigheter, och en fördjupad utvärdering genomförs en gång per mandatperiod. Naturvårdsverket har ansvar för att samordna hela miljömålsuppföljningen. Andra ansvariga myndigheter är exempelvis Riksantikvarieämbetet, Havs- och vattenmyndigheten, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket och Boverket. Samlad information om miljömålen finns hos Naturvårdsverket på <http://www.miljomal.se/>. Rapporterna om uppföljningar ger information om trender i miljön kopplade till miljömålen.

ArtDatabanken och den svenska rödlistan

Andra källor till information om tillståndet för olika naturtyper och biologisk mångfald är ArtDatabankens rödlista, och rapportering i samband med uppdatering av rödlistan⁹, samt även ArtDatabankens rapportering av bevarandestatus för arter och naturtyper i habitatdirektivet¹⁰.

Den svenska rödlistan speglar hur det står till med biologisk mångfald i Sverige, och ger också en god indikation på i vilka naturtyper den biologiska mångfalden är mest hotad. Rödlistningen har utvecklats av Internationella naturvårdsunionen (IUCN)¹¹. Syftet med rödlistning är att ge information om hur hotad en art är det vill säga hur stor sannolikheten är att den ska bli utrotad inom en viss tid. 2015 kom en uppdatering av den svenska rödlistan¹², och även en rapport om tillstånd och trender för rödlistade arter och deras livsmiljöer¹³. Där analyseras tillståndet för arter beroende på vilka livsmiljöer de är kopplade till, och man utreder också orsakerna till detta.

⁸ Naturvårdsverket 2012.

⁹ Sandström et al. 2015. ArtDatabanken 2015.

¹⁰ Eide (red.) 2014

¹¹ Sandström et al. 2015

¹² ArtDatabanken 2015.

¹³ Sandström et al. 2015.

Tillståndet i miljön

De senaste rapporterna från Naturvårdsverket och ArtDatabanken indikerar att inget av de nationella miljökvalitetsmålen som är aktuella för den här planen kommer att nås till 2020 med befintliga styrmedel och åtgärder, vare sig i riket eller i länet, samt att utvecklingen i de flesta fall är neutral eller negativ¹⁴. Riktigt illa är det ställt med målet Ett rikt växt- och djurliv, som dessutom är starkt kopplat till i stort sett alla de övriga målen. De arter som ligger sämst till enligt ArtDatabankens rapportering 2014, är fjärilar och landlevande skalbaggar, och bland de naturtyper som har sämst status finns ängsmarker och skogar¹⁵, vegetationstyper som främst behandlas av miljökvalitetsmålen Ett rikt odlingslandskap och Levande skogar. Även Riksantikvarieämbetet indikerar att det kommer att vara svårt att nå miljömålen inom kulturmiljöområdet. Man pekar särskilt på problem att nå miljömål inom miljömål kopplade till jordbruket.

Ett rikt växt- och djurliv är ett övergripande miljökvalitetsmål som tillkom 2005 och som rör biologisk mångfald, och är kopplat till genetisk variation, klimatförändringarnas påverkan på arters fortlevnad, ekosystemtjänster och resiliens, grön infrastruktur, genetiskt modifierade organismer, främmande arter och genotyper, biologiskt kulturarv (se nedan) och tätortsnära natur, och berör också i stort sett alla mål i NKM-planen.

Biologiskt kulturarv definieras av Riksantikvarieämbetet som ”ekosystem, naturtyper och arter som uppstått, utvecklats eller gynnats genom människans nyttjande av landskapet och vars långsiktiga fortlevnad och utveckling förutsätter eller påverkas positivt av brukande och skötsel”. Eller kortare: ”natur som berättar om kultur”¹⁶, en kombination av arter och biologiska strukturer som är ett resultat både av naturliga förutsättningar och av mänsklig kultur. Hamlade träd, träd som har fått en viss form genom att mänsklig aktivitet har tillåtit dem att växa öppet, en mångfald av ängsblommor som har gynnats av hundratals år av slåtter eller förvildade trädgårdsväxter kring gamla torpmiljöer. När vi i den här texten hänvisar till kulturhistoriska spår, är det en kombination av biologiskt kulturarv och av kulturhistoriska lämningar i naturen, såsom gamla torpgrunder eller fossila åkrar. Till biologiskt kulturarv kan även lantraser räknas. Lantraser är husdjursraser av äldre typ som har präglats i ett äldre jordbrukssystem, och flera av dessa är idag utrotningshotade¹⁷. Västerås stad deltar, genom Vallby friluftsmuseum, i arbetet med bevarandet av svenska lantraser. Museet har genbanksbesättningar för flera lantraser, såsom jämtget, gestrikefår, gotlandskanin, hedemorahöna och fjällnära kor¹⁸.

¹⁴ Sandström et al. 2015. ArtDatabanken 2015. Naturvårdsverket 2015b..

¹⁵ Eide (red.) 2014.

¹⁶ Riksantikvarieämbetet 2014.

¹⁷ Ekman 2007. Jordbruksverket 2013.

¹⁸ För mer information om lantraser och genbanker, se Jordbruksverkets hemsida. För Vallby friluftsmuseums arbete med bevarande av lantraser, se Vallby friluftsmuseums hemsida.

Västerås stads mål för natur- och kulturmiljö

Västerås handlingsplan för natur- och kulturmiljö berör främst sex av de 16 miljö kvalitetsmålen, nämligen:

- Ett rikt växt- och djurliv
- Levande sjöar och vattendrag
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- God bebyggd miljö

1. Ängs- och betesmarker

Målsättning: Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av biologiska och kulturella värden kopplade till ängs- och betesmarker.

En mycket stor del av den biologiska mångfalden i Europa är knuten till ängs- och betesmarker¹⁹. En tredjedel (1426) av de rödlistade arterna i Sverige är starkt kopplade till jordbrukslandskapet, och då i första hand till magra gräsmarker. 287 av dessa är kända från Västmanland²⁰. Det största hotet mot denna typ av miljöer är igenväxning. Men många arter påverkas också kraftigt av till exempel igenplantering, ett effektiviserat jordbruk och ökad näringsbelastning. Ett problem är också fragmenteringen av landskapet, kvarvarande värdefulla ängs- och betesmarker är små och ligger långt ifrån varandra. Tillgången på betesdjur är begränsad, och kan också variera mycket mellan åren. Vad gäller slätter, är det viktigt att den utförs på ett korrekt sätt. Problemet kan vara att inhyrda entreprenörer har för tunga maskiner, eller behöver använda dem på sin egen mark just vid den bästa tiden för slätter.

2. Skogar

Målsättning: Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av biologiska och kulturella värden i stadens skogsmiljöer.

Större delen av Sveriges landareal är täckt av skog. Drygt 1800 rödlistade arter i Sverige är starkt kopplade till skog (vilket är 23 procent av de arter som ArtDatabanken har undersökt). 535 av dessa är kända från Västmanland. De rödlistade arterna är framför allt knutna till gamla skogar som inte har kalavverkats eller utsatts för intensivt skogsbruk. Igenväxning och ökad andel gran påverkar också många arter negativt²¹. Ett intensivt skogsbruk innebär även ett starkt hot mot kulturlämningar i skogsmiljöer. De maskinella åtgärder som utförs i skogen medför

¹⁹ Pärtel et al. 2005. Emanuelsson 2009.

²⁰ Sandström et al. 2015.

²¹ Sandström et al. 2015.

ofta skadegörelse på äldre torpmiljöer, gravfält, boplatser och medeltida odlingsområden (en hänsynsuppföljning för inventerade lämningar utfördes gemensamt av Skogsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet visade att 44 procent av fornlämningarna och 33 procent av övriga kulturhistoriska lämningar blev skadade eller allvarligt skadade vid föryngringsavverkningar)²². Riktigt höga värden hittar man i naturreservat, och även i tätortsnära skog, där man sällan kalhugger, och där träd tillåts bli gamla, även om den tätortsnära skogen ofta innehåller färre döda och döende träd, som är viktiga för den biologiska mångfalden. Men eftersom bruksskogen upptar en mycket större yta, får även små natur- och kulturfrämjande åtgärder i denna typ av skog stor effekt.

3. Våtmarker

Målsättning: Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av biologiska och kulturella värden kopplade till våtmarker och småvatten.

Sveriges våtmarksareal har minskat, framför allt sedan 1800-talet, genom dikning, både på skogsmark och i jordbrukslandskapet, och våtmarkerna hotas även av igenväxning till följd av minskad hävd (det vill säga bete och slåtter) och ökad näringsbelastning. I Mälardalsregionen (Västmanlands, Uppsala, Stockholms och Södermanlands län) har till exempel stamvolymen på träd i myrar ökat med 122 procent mellan 1987 och 2007. Ungefär 470 rödlistade arter i Sverige är beroende av våtmarker, och 84 av dessa har hittats i Västmanlands län. Alla djur är beroende av vatten på ett eller annat sätt. Insekter och groddjur behöver ofta vattensamlingar för sin reproduktion. Grunda vatten, strandängar och blå bård, är miljöer där fiskyngel har bättre överlevnad än på djupt vatten där de hotas av predation från större fiskar. Våtmarker drar till sig många fågelarter. Vadare livnär sig av mindre djur som lever eller förökar sig i det grunda vattnet. Täta vassområden är viktiga häckningslokaler för fåglar som exempelvis rördrom, vassångare och pungmes. Vattensamlingar i jordbrukslandskapet fungerar också ofta som näringsfällor för avrinningsvatten från åkrarna. Alla våtmarker fyller inte alla ovan nämnda funktioner. Strandängar behöver till exempel inte vara näringsfällor, groddjur förökar sig helst inte i vatten där det finns fisk, och placeringen av näringsfällor i anslutning till åkermark gör dem ofta oattraktiva för exempelvis groddjur som är beroende av stenrösen, ihåliga trädstammar och goda jaktmarker i anslutning till lekvattnet. Vid anläggning och restaurering av våtmarker är det viktigt att vara klar över vilken funktion våtmarken ska ha och om det är möjligt att göra våtmarken multifunktionell.

²² Skogsstyrelsen 2015. Myndigheten för kulturanalys 2016.

4. Sjöar och vattendrag

Målsättning: Västerås ska ha en gynnsam utveckling av natur- och kulturvärden kopplade till sjöar och vattendrag.

Situationen för sjöar och vattendrag i Sverige är dålig. Detta beror främst på fysisk påverkan i form av dikesrensning i skogsbruket, markavvattning, sjösänkning och kulvertering i jordbruket, samt fysiska barriärer i form av vattenkraftverk och regleringsdammar. Övergödning är också en stor bidragande orsak till den dåliga statusen i svenska vatten. Åtgärder mot övergödning inom jordbruket har haft en positiv effekt men de räcker inte. Fördämningar kopplade till vattenkraft utgör vandringshinder för vattenlevande organismer, samtidigt som gamla vattenkraftverk kan vara delar av kulturhistoriskt viktiga miljöer. Det är därför viktigt med ett samarbete mellan kulturmiljövård och naturvård vid åtgärder mot vandringshinder.

5. Skyddade områden

Målsättning: De natur- och kulturresevat som förvaltas av Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av natur- och kulturvärden.

Natur och kultur kan vara skyddad på olika sätt: nationalpark, kulturminne, naturminne, biotopskydd och djurskyddsområde. Vissa arter och miljöer omfattas också automatiskt av skydd. Den viktigaste och mest kända skyddsformen i Sverige är reservat. Reservat är ett mycket kraftfullt verktyg för att skydda natur.

I Västerås stads Miljöprogram (2004) framhålls att skydd av värdefulla naturområden ger bra förutsättningar att bevara biologisk mångfald. Enligt den plan som FN beslutade i Nagoya 2010 ska 17 procent av jordens landyta vara skyddad till 2020 – (ett mål som har nåtts i de flesta av Europas länder. 21 procent av den totala landytan i Europa är skyddad. I Sverige är ungefär 14 procent av landytan skyddad om man även räknar med områden som enbart är skyddade som Natura2000²³). På nationell nivå har man i Sverige beslutat att skydda minst 20 procent av landytan (inklusive sötvattenmiljöer) och 10 procent av marina miljöer²⁴. I vissa kommuner har man, utifrån detta, beslutat att skydda motsvarande procent mark inom kommunen. Eftersom natur- och kulturvärden inte är jämnt fördelade över landet, ser vi dock hellre att man skyddar områden utifrån var höga värden finns, i kombination med var skyddad natur fyller ett behov hos invånarna av rekreation och naturupplevelser. I ett reservat finns dessutom ökade möjligheter att förmedla kunskap om traktens natur- och kulturhistoriska utveckling.

Det är viktigt att beslut om skydd har en bred förankring i den kommunala organisationen och hos allmänheten, samt att det finns planer för områdets framtida skötsel. Att skydda ett område som reservat är ett effektivt sätt att hindra exempelvis exploatering och kalavverkning i värdefulla natur- och kulturmiljöer. Det är emellertid ingen garanti för att områdets biologiska och kulturella värden eller friluftsvärden bevaras. För detta krävs kännedom om områdets värden,

²³ Statistiska centralbyrån 2016.

²⁴ Naturvårdsverket 2015b.

bevarandemål kopplade till befintliga och möjliga värden, samt en god skötselplan som dessutom efterlevs. Ett ganska utbrett problem för landets naturreservat är att bevarandemål saknas eller är bristfälliga²⁵.

Ett 20-tal områden i Västerås kommun är skyddade som reservat. Sju av dessa har kommunal förvaltning.

6. Grönstruktur i tätort

Målsättning: Natur- och kulturvärden ska värnas och utvecklas i Västerås tätortsnära grönstruktur.

En hel del rödlistade arter är kopplade till urbana miljöer (parker, flygplatser, järnvägar, industriområden), då dessa erbjuder den typ av störda miljöer som är en bristvara i det övriga landskapet²⁶. Gräsmarksväxter, rödlistade åkerogräs, arter kopplade till gamla träd, samt många skalbaggar, fjärilar och steklar har funnit sin tillflykt i urbana miljöer. Det finns många ytor i urbana områden där man kan öka de biologiska värdena utan att inkräkta på upplevelse- och rekreationsvärden. Förutom att man på detta sätt förbättrar möjligheterna för arter som är hotade i många olika typer av naturmiljöer, så ger det tätortsnära läget också stora möjligheter till informationsspridning och folkbildning, och kan öka upplevelsevärde i parkmiljöer som annars kan upplevas som restytor.

7. Ansvarsarter och ansvarsmiljöer

Målsättning: Hejda förlusten av arter, biotoper och kulturmiljöer som Västerås har ett särskilt ansvar för.

En ansvarsart är, enligt Nationalencyklopedin, en ”art som en region eller en nation har speciellt ansvar för, eftersom arten har en stor del av sin population inom detta område”²⁷. En ansvarsart kan öka intresset för naturvården, genom att den blir mer personlig, och den kan också fungera som representant för en hotad naturtyp. Gynnar man ansvarsarten gynnar man också flera andra arter på köpet. Man kan också välja att lyfta fram en viss naturtyp eller biotop som ansvarsmiljö, eller en typ av kulturhistorisk lämning som är något vanligare i regionen än i övriga landet. Kommunala ansvarsarter har utsetts på olika sätt vid olika tillfällen. Under 2010 genomfördes exempelvis en kampanj då miljöministern skickade ut vykort med ansvarsarter till landets kommuner. Många kommuner har också valt att utse egna ansvarsarter. Naturvårdsverket arbetar med att välja ut regionala ansvarsarter och ansvarsnaturtyper för olika län²⁸. Däremot är det ovanligt, om det alls förekommer, att man utser kulturella ansvarsmiljöer exempelvis en viss typ av fornlämning som är särskilt vanligt förekommande i ett område, och som skulle kunna åtnjuta ett bättre skydd om man ökar medvetenheten om deras existens och betydelse för regionens historia.

²⁵ Naturvårdsverket 2010.

²⁶ Sandström et al. 2015.

²⁷ NE. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ansvarsart>

²⁸ Naturvårdsverket 2015c.

8. Invasiva främmande arter

Målsättning: Spridning av invasiva främmande arter i Västerås ska hejdas.

Invasiva främmande arter är arter, eller underarter, som med människans hjälp har spridits till områden utanför sina naturliga utbredningsområden, och som hotar biologisk mångfald eller orsakar socioekonomiska skador eller skador på människors och djurs hälsa²⁹. Exempelvis kan de genom okontrollerad spridning slå ut populationer av inhemska arter. I Sverige finns ett hundratal främmande arter som är invasiva³⁰. Globalt sett är invasiva främmande arter ett av de större hoten mot biologisk mångfald. I Sverige är hotet från invasiva arter ännu relativt begränsat³¹, men kan lokalt utgöra ett mycket stort problem, och med klimatförändringar och ökade transporter finns det inga utsikter att problemet skulle minska om inga åtgärder vidtas. Det är också ett problem som är dyrare att åtgärda ju längre man väntar.

9. Ekosystemtjänster

Målsättning: Västerås stad ska ta tillvara och utveckla ekosystemtjänster.

Ekosystemtjänster är ett vitt begrepp, som kan sammanfattas som ”nyttor som människor får från ekosystem”³². Förutom att det kan vara moraliskt förkastligt att förstöra ekosystem och bidra till utrotning av arter och populationer, är det också någonting som kan slå tillbaka mot mänskligheten både ekonomiskt och överlevnadsmässigt. Vilda pollinerande insekter, rent vatten, en god struktur i jorden där vi odlar vår mat och den vattenhållande funktionen hos träd och mark, som hindrar översvämningar, är exempel på ekosystemtjänster som är mycket svåra och dyra eller rentav omöjliga att ersätta. Det är av stor vikt, inte minst samhällsekonomiskt, att undvika att förstöra och att om möjligt underhålla ekosystemtjänster.

Kopplingen mellan planens mål och de nationella miljömålen

Om miljö kvalitetsmålen ska nås nationellt, måste man framför allt arbeta med dem lokalt och regionalt. I Regeringens proposition ”Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag” anges olika aktörers ansvar för att vi ska nå miljömålen. Där framhålls kommunernas funktion i arbetet med att anpassa, utveckla och omsätta miljö kvalitetsmålen på lokal nivå, samt ansvaret för att utveckla lokala mål och åtgärdsprogram, och att genom samhällsplanering verka för att miljömålen uppnås³³.

Se Tabell 1 för information om hur målsättningarna i den här planen är kopplade till de nationella miljö kvalitetsmålen, samt trender för utvecklingen i Västmanland.

²⁹ Naturvårdsverket 2010.

³⁰ Sandström et al. 2015.

³¹ NE. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ansvarsart>

³² "Ecosystem services are the benefits people obtain from ecosystems." (Millennium Ecosystem Assessment 2005.)

³³ Regeringen 2005.

TABELL 1: Målsättningar i den här planen, deras kopplingar till de nationella miljö kvalitetsmålen, samt utvecklingen för de nationella miljö kvalitetsmålen i Västmanlands län. (Uppgifter från Naturvårdsverket 2015b.) Trenden är negativ för tre av målen, positiv för ett mål och neutralt för två mål. Dock kommer vi inte att nå något av målen med nuvarande takt och beslutade åtgärder. De vita kryssen på grön botten anger vilka miljö kvalitetsmål som är starkast kopplade till vilka målområden i planen.

	Ett rikt växt- och djurliv	Levande sjöar och vattendrag	Myllrande våtmarker	Levande skogar	Ett rikt odlingslandskap	God bebyggd miljö
Trend i Västmanland (↘ = negativ, → = neutral, ↗ = positiv)	↘	→	→	↘	↘	↗
Når vi målet i Västmanland? (J = ja, N = nej, J/N = nära)	N	N	N	N	N	N
Ängs- och betesmarker Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av biologiska och kulturella värden kopplade till ängs- och betesmarker.	X				X	
Skogar Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av biologiska och kulturella värden kopplade till våtmarker och småvatten.	X			X		
Våtmarker Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av biologiska och kulturella värden kopplade till våtmarker och småvatten.	X		X			
Sjöar och vattendrag Västerås ska ha en gynnsam utveckling av natur- och kulturvärden kopplade till sjöar och vattendrag.	X	X				
Skyddade områden De natur- och kulturreservat som förvaltas av Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av natur- och kulturvärden.	X	X	X	X	X	
Grönstruktur i tätort Natur- och kulturvärden ska värnas och utvecklas i Västerås tätortsnära grönstruktur.	X					X
Ansvarsarter och ansvarsmiljöer Hejda förlusten av arter, biotoper och kulturmiljöer som Västerås har ett särskilt ansvar för.	X					
Invasiva främmande arter Spridning av invasiva främmande arter i Västerås ska hejdas.	X					
Ekosystemtjänster Västerås stad ska ta tillvara och utveckla ekosystemtjänster.						X

Mål och åtgärder 2016–2018

Här redovisas samtliga målsättningar och mål för planen, samt de åtgärder som är tänkta att genomföras under perioden 2016–2018. För åtgärder som är tänkta att genomföras efter 2018 finns en excelbilaga. Åtgärderna i denna är fortsättningar på påbörjade projekt som även finns med nedan och syftar till samma mål. Varje åtgärd har en huvudansvarig. För de åtgärder som har två ansvariga är den förstnämnda huvudansvarig.

1. Ängs- och betesmarker

Målsättning: Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av biologiska och kulturella värden kopplade till ängs- och betesmarker.

Naturvårdsinsatser bör inriktas mot de marker där biologisk mångfald kopplad till ängs- och betesmarker är som störst, och man bör också tänka på möjligheterna till spridning mellan områden. För en långsiktigt hållbar skötsel av ängs- och betesmarker, bör det utredas hur man på ett ekonomiskt effektivt sätt får långsiktig tillgång till betesdjur, teknik och arbetskraft för att sköta Västerås ängs- och betesmarker.

MÅL 1.1: På värdefulla och mycket värdefulla ängs- och betesmarker som ägs av staden ska den biologiska mångfalden utvecklas gynnsamt, samtidigt som kulturella värden bevaras och upplevelsevärden stärks.
Basår: 2015. Målår: 2020. (Inventeringar för att nå detta mål påbörjades under 2015.)

Åtgärder

Inventering/utredning

- 2016** • Fortsätt peka ut och inventera ängs- och betesmark på stadens mark.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
- 2017** • Fortsätt inventera ängs- och betesmark på stadens mark.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
- 2018** • Fortsätt inventera ängs- och betesmark på stadens mark.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult

Värdering

- 2017** • Besluta, utifrån färdigställda inventeringar och den antagna värderingsmodellen, vilka ängs- och betesmarker som är värdefulla och vilka som är mycket värdefulla.
Ansvar: tekniska kontoret
- 2018** • Besluta, utifrån inventeringar och den antagna värderingsmodellen, vilka ängs- och betesmarker som är värdefulla och vilka som är mycket värdefulla.
Ansvar: tekniska kontoret

Skötsel/fysiska åtgärder

2018 • Skötselplaneringar för värdefulla och mycket värdefulla ängs- och betesmarker.
Ansvar: tekniska kontoret

2019– • Utredning om eventuellt skydd påbörjas.
Ansvar: tekniska kontoret

MÅL 1.2: Långsiktig tillgång till de betesdjur som behövs för skötsel av värdefulla och mycket värdefulla betesmarker.

Basår: 2015. Målår: 2019.

Åtgärder

Inventering/utredning

2017 • Upphandling av utredare.
Ansvar: tekniska kontoret

2018 • Påbörja utredning av förutsättningarna för långsiktig tillgång till betesdjur
Ansvar: tekniska kontoret
Utförare: konsult. (Kan påbörjas först då inventeringarna av ängs- och betesmarker är klara)

2019– • Färdigställ utredning om förutsättningar för långsiktig tillgång till betesdjur.
Ansvar: tekniska kontoret

MÅL 1.3: Långsiktig tillgång till den teknik och den arbetskraft som behövs för skötsel av ängsmarker med höga och mycket höga värden för natur och kultur.

Basår: 2015 Målår: 2019

Åtgärder:

Inventering/utredning

2017 • Upphandling av utredare.
Ansvar: tekniska kontoret

2018 • Påbörja utredning av förutsättningar för långsiktig slåtter.
Ansvar: tekniska kontoret
Utförare: konsult (Kan påbörjas först då inventeringarna av ängs- och betesmarker är klara)

2019– • Färdigställ utredning om förutsättningar för långsiktig slåtter.
Ansvar: tekniska kontoret

2. Skogar

Målsättning: Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av biologiska och kulturella värden i stadens skogsmiljöer.

Större delen av Sveriges landareal är täckt av skog. De högsta natur- och kulturvärdena finner man i reservat och tätortsnära skog. Den tätortsnära skogen är dock ofta ”städad” och det är brist på död ved och så kallade brynmiljöer, som erbjuder så viktiga habitat för djur är ofta rensade på buskage för att ge bättre sikt in i skogen.

Den biologiska mångfalden är alltså störst i naturskog. Eftersom bruksskogen tar upp så stora arealer får även små förändringar stor effekt. Staden bör föregå med gott exempel och sträva efter ett naturvänligt skogsbruk även i bruksskogen där så är möjligt, inte minst för att skapa ett långsiktigt hållbart nyttjande av skogen. Skogsbruket ska även ta hänsyn till de kulturmiljöer som finns i skogen. Skogsbruket ska utföras så att dessa inte skadas. Kulturmiljöerna ska om möjligt lyftas fram som tillgångar i skogsmiljön.

MÅL 2.1: Gynnsam utveckling av biologiska och kulturella värden i produktionsskog ägd av staden. Basår: 2015. Målår: 2020.

Åtgärder

Inventering/utredning

- 2016**
- Ta fram en skogspolicy för produktionsskog i Västerås
Ansvar: fastighetskontoret
 - Kontakt med Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och tekniska kontoret för utredning av förutsättningar för alternativt skogsbruk.
Ansvar: fastighetskontoret
- 2017**
- Skogspolicyn antas i fastighetsnämnden.
Ansvar: fastighetskontoret
 - Analys av skogsinnehavet för att peka ut ytor lämpliga för alternativt skogsbruk.
Ansvar: fastighetskontoret, konsult

Värdering

- 2018**
- Prioritera vilka områden som ska skötas med alternativa skötselmetoder (exempelvis hyggesfritt skogsbruk).
Ansvar: fastighetskontoret, tekniska kontoret

Skötsel/fysiska åtgärder

- 2019–**
- Riktlinjer för natur- och kulturvänligt skogsbruk.
Ansvar: tekniska kontoret
 - Förändringar i skötsel, som kan medföra vissa initialkostnader.
Ansvar: fastighetskontoret

MÅL 2.2: Naturvärden i stadens naturskogar och värdefulla trädmiljöer ska bevaras och stärkas. Basår: 2012. Målår: 2020.

Åtgärder

Inventering/utredning

- 2016**
- Allmänekologiska inventeringar i 6 stadsdelsskogar färdiga.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
 - Allmänekologiska inventeringar i Önstensborgsskogen och kring Lövudden.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
 - Inventering av specifika organismgrupper i stadsdelsskogar utifrån tidigare allmänekologiska inventeringar fortskrider.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
- 2017**
- Allmänekologiska inventeringar i 9 stadsdelsskogar färdiga.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
 - Inventering av specifika organismgrupper i stadsdelsskogar utifrån tidigare allmänekologiska inventeringar fortskrider.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
 - Uppföljande inventeringar av specifika organismgrupper i Önstensborgsskogen och kring Lövudden.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
- 2018**
- Inventering av specifika organismgrupper i stadsdelsskogar utifrån tidigare allmänekologiska inventeringar fortskrider.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
 - Uppföljande inventeringar av specifika organismgrupper i Önstensborgsskogen och kring Lövudden fortskrider.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult

Värdering

- 2016**
- Värdering av 4 av 9 stadsdelsskogar utifrån naturvärden.
Ansvar: tekniska kontoret
- 2017**
- Värdering av 6 av 9 stadsdelsskogar utifrån naturvärden.
Ansvar: tekniska kontoret
- 2018**
- Värdering av 9 av 9 stadsdelsskogar utifrån naturvärden.
Ansvar: tekniska kontoret

Skötsel/fysiska åtgärder

- 2016**
- Frihugg 10 jätteträd.
Ansvar: tekniska kontoret
- 2017**
- Skötselanvisningar för 4 av 9 stadsdelsskogar färdiga.
Ansvar: tekniska kontoret
 - Frihugg 10 jätteträd.
Ansvar: tekniska kontoret

- 2018** • Skötselplaner för 6 av 9 stadsdelsskogar färdiga.

Ansvar: tekniska kontoret

- Frihugg 10 jätteträd.

Ansvar: tekniska kontoret

Skydd

- 2018** • Utredning om vilka stadsdelsskogar och miljöer med jätteträd som behöver skyddas.

Ansvar: tekniska kontoret

- 2019–** • Utredning av eventuellt skydd av Önstensborgsskogen och skogen kring Lövudden.

Ansvar: tekniska kontoret, kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen

MÅL 2.3: Kulturvärden i naturskogar ägda av staden ska bevaras och stärkas.
Basår: 2015. Målår: 2020.

Åtgärder

Inventering/utredning

- 2016** • Genomgång av stadsdelsskogarna för att avgöra var det är meningsfullt att genomföra inventeringar av kulturhistoriska spår.

Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

- Upphandling av inventerare.

Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

- 2017** • Inventering av kulturhistoriska spår i en stadsdelsskog med omgivande närskogar.

Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

Utförare: konsult

- 2018** • Inventering av kulturhistoriska spår i en stadsdelsskog med omgivande närskogar.

Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

Utförare: konsult

- Prioritera vad som ska bevaras och synliggöras.

Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

Värdering

- 2017** • Prioritera vad som ska lyftas fram i informationsprogram.

Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

- 2018** • Utvärdering av inventeringar av kulturhistoriska spår i stadsdelsskogar.

Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

Skötsel/fysiska åtgärder

- 2018**
- Skötselplaner justeras efter resultat av inventeringar.
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret
 - Informationsprogram för kulturhistoriska spår i inventerad stadsdelsskog med omgivande närskogar.
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret
- 2019–**
- Utredning av skydd för särskilt värdefulla områden
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

MÅL 2.4: Kulturvärden i natur- och rekreationsskog som varken är tätortsnära eller i reservat ska bevaras och stärkas.
Basår: 2015. Målår: 2020.

Åtgärder

Inventering/utredning

- 2017**
- Ta fram underlag vad gäller kulturhistoriska spår i Önstensborgsskogen och kring Lövudden.
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret
- 2018**
- Fältinventering av områden efter genomgång av känt material.
Kulturvärdesinventering i Önstensborgsskogen och kring Lövudden.
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret
Utförare: konsult
- 2019–**
- Ta fram informationsprogram om kulturspår i Önstensborgsskogen och kring Lövudden.
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

3. Våtmarker

Målsättning: Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av biologiska och kulturella värden kopplade till våtmarker och småvatten.

För att situationen för våtmarksberoende organismer ska förbättras, behövs restaurering, återskapande och nyanläggning av våtmarker.

MÅL 3.1: Bevara befintliga våtmarker (<1 ha) och restaurera eller tillskapa minst 50 ha våtmark. Basår: 2010. Målar: 2020.

Åtgärder

Inventering/utredning

- 2016**
- Upphandling av konsult.
Ansvar: tekniska kontoret
- 2017**
- Påbörja inventering av var man kan anlägga och restaurera våtmarker.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
 - Avsluta inventering av var man kan anlägga och restaurera våtmarker.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult

Värdering

- 2018**
- Prioritera vilka våtmarker som ska restaureras/tillskapas och/eller skyddas.
Ansvar: tekniska kontoret

Skötsel/fysiska åtgärder

- 2018**
- Påbörja anläggning och skötsel.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare av anläggning:** entreprenör
- 2019–**
- Arbetet med anläggning och skötsel fortskrider.
Ansvar: tekniska kontoret
 - Eventuellt skydd av våtmarker utreds.
Ansvar: tekniska kontoret

MÅL 3.2: Minst 25 småvatten (50 m²–1 ha) ska anläggas fram till år 2020.
Basår: 2009. Målår: 2020.

Åtgärder

Inventering/utredning

- 2016** • Upphandling av konsult
Ansvar: tekniska kontoret
- 2017** • Inventering av lämpliga lägen för småvatten påbörjas.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
- 2018** • Inventering av lämpliga lägen för småvatten avslutas.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult

Värdering

- 2018** • Prioritera var småvatten ska anläggas.
Ansvar: tekniska kontoret

Skötsel/fysiska åtgärder

- 2018** • Anlägg småvatten.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare av anläggning:** konsult.
Utförare av skötsel: Tekniska kontoret, eller annan förvaltning)
- 2019–** • Arbetet med att anlägga och sköta småvatten fortskrider.
Ansvar: tekniska kontoret

MÅL 3.3: Höj upplevelsevärdena (biologiska och kulturella) vid minst tre befintliga våtmarker och tre småvatten. Basår: 2015. Målår: 2020.

Åtgärder

Inventering/utredning

- 2018** • Inventera var man har möjlighet att få höga upplevelsevärden vid våtmarker och småvatten.
Ansvar: tekniska kontoret

Inventering/utredning

- 2018** • Prioritera var småvatten ska anläggas.
Ansvar: tekniska kontoret

Skötsel/fysiska åtgärder

- 2018** • Besöksanläggningar etc. anläggs i samband med att småvatten och våtmarker anläggs.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare av anläggning:** entreprenör.
Utförare av skötsel: tekniska kontoret
- 2019–** • Fortsatt arbete med besöksanläggningar.
Ansvar: tekniska kontoret

4. Sjöar och vattendrag

Målsättning: Västerås ska ha en gynnsam utveckling av natur- och kulturvärden kopplade till sjöar och vattendrag.

De större sjöarna och vattendragen i Västerås kommun behandlas i Vattenplanen. Inriktningen i den här planen är att värna de värden kopplade till sjöar och vattendrag som inte tas upp i Vattendirektivet och därför inte är de primära objekten för åtgärder i Vattenplanen. Vandringshinder vid mindre vattendrag, såsom kulverte-rade utlopp från bäckar till Mälaren, och vandringshinder vid vägkorsningar i form av trånga och, ur djursynpunkt, feldesignade vägtrummor.

MÅL 4.1: Fria vandringsvägar och gynnsamma biotoper för djur i och längsmed vattendrag. Basår: 2010. Målår: 2027.

Inventering/utredning

2018 • Inventera felande länkar och biotoper i vattendrag i kommunen som inte omfattas av Vattenplanen – vattendrag som korsas av vägar och mindre, tätortsnära vattendrag.

Ansvar: tekniska kontoret

Utförare: konsult

2019– • Prioritering av vilka felande länkar och biotoper som ska åtgärdas.

Ansvar: tekniska kontoret

• Tillskapande av fria vandringsvägar, med hänsyn taget till kulturhistoriska värden.

Ansvar: tekniska kontoret

• Förbättra biotoper i och längsmed vattendrag.

Ansvar: tekniska kontoret

• Planera och genomför åtgärder.

Ansvar: tekniska kontoret

MÅL 4.2: Värna och utveckla kulturhistoriska värden vid sjöar och vattendrag. Basår: 2015. Målår: 2020.

Inventering/utredning

2017 • Sammanställa information som finns om kulturhistoriska värden vid sjöar och vattendrag.

Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

Utförare: stadsantikvarie

• Upphandling av konsult.

Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

- 2018** • Kompletterande inventeringar av kulturhistoriska värden vid sjöar och vattendrag.
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret
Utförare: konsult

- 2019–** • Värderingar och prioriteringar – jämför med resultat av naturvärdesinventering. (mål 4:3)
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret
- Åtgärder påbörjas.
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

MÅL 4.3: Värna och utveckla naturvärden i och vid sötvattensmiljöer.
Basår: 2015. Målår: 2020.

Inventering/utredning

- 2017** • Sammanställning av vad som redan är känt vad gäller naturvärden i sötvattensmiljöer.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult

- 2018** • Kompletterande inventeringar.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult

- 2019–** • Värderingar och prioriteringar – jämför med resultat av kulturvärdesinventering. (mål 4:2) .
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret
- Åtgärder påbörjas.
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret

5. Skyddade områden

Målsättning: De natur- och kulturresevat som förvaltas av Västerås stad ska ha en gynnsam utveckling av natur- och kulturvärden.

Den skyddsform som vi i första hand behandlar i den här planen är resevat. I Västerås kommun finns ett tjugotal resevat. Västerås stad förvaltar sju av dessa:

- Johannisbergs naturresevat
- Hästholmarnas naturresevat (inklusive Amundsgrund och Kattskär)
- Frösåkers naturresevat
- Badelunda naturresevat
- Sundängens naturresevat
- Björnöns naturresevat
- Gäddeholms kulturresevat

Samtliga naturresevat är statliga. Gäddeholms kulturresevat är kommunalt.

Det är viktigt att staden har en god förvaltning av de resevat staden har ansvar för. De ska utvecklas på ett positivt sätt, så att många människor besöker resevaten. Det är också viktigt att områden med riktigt höga värden skyddas.

I Västerås var cirka 14 procent av arealen skyddad (som naturresevat eller skogliga biotopskyddsområden) i december 2015, vilket är över riksgenomsnittet på 10,4 procent. Räknar man endast landytan, var 6,7 procent skyddad, vilket är under riksgenomsnittet på 11 procent. (Stora delar av de statligt skyddade arealerna inom kommunen ligger på Mälaröar, där det omgivande vattnet räknas med i resevatet). Vad gäller skyddad tätortsnära natur, är i genomsnitt 6 procent av ytan skyddad i Sveriges tio största städer. Här skiljer Västerås och Malmö ut sig genom att nästan inte ha några skyddade områden alls. Invånarna i Västmanland bor också något längre från närmsta naturresevat (i genomsnitt 3,5 km) än den genomsnittliga svensken (2,9 km).

De områden som, med nu tillgänglig information, verkar ha tillräckligt höga värden för att skyddas som resevat är Vedboskogen (som har mycket höga värden knutna till bland annat äldre tallskog) och området väster och norr om Johannisbergs naturresevat; Önstensborgsskogen och Lövudden, som har höga landskapsvärden och unika kulturhistoriska lämningar (förutom resterna av en fornborg finns här mycket välbevarade fossila åkrar från medeltiden). Båda områdena ligger tätortsnära och ger stora möjligheter till rekreation, samt ett ökat intresse för det västmanländska landskapets natur- och kulturvärden.

MÅL 5.1: Samtliga 7 resevat som Västerås stad förvaltar ska ha en för natur-, kultur- och upplevelsevärden gynnsam skötsel och aktuella skötselplaner. Basår: 2015. Målår: 2020.

Inventering/utredning

- 2016**
- Allmänekologisk inventering i Badelunda naturresevat.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
 - Inventeringar av utvalda organismgrupper i Frösåkers naturresevat.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult

- 2017**
- Allmänekologisk inventering i Björnöns naturreservat.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
 - Inventeringar av utvalda organismgrupper i Badelunda naturreservat.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
 - Kulturgeografisk inventering i Frösåkers naturreservat.
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret
Utförare: konsult
- 2018**
- Allmänekologisk inventering i Sundängens naturreservat. Allmänekologisk inventering i alla reservat färdig.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
 - Inventeringar av utvalda organismgrupper i Björnöns naturreservat.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsult
 - Kulturgeografisk inventering i Badelunda naturreservat.
Ansvar: kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, tekniska kontoret
Utförare: konsult
- Skötsel**
- 2018**
- Uppdatera skötselplan för Frösåker.
Ansvar: tekniska kontoret och/eller Länsstyrelsen
 - Genomför skötsel på Frösåker utifrån skötselplaner.
Ansvar: tekniska kontoret
 - Upprätta informationsprogram för Frösåkers naturreservat.

MÅL 5.2: Bilda minst ett reservat, eller utöka ett befintligt, på kommunal mark.
Basår: 2015. Målår: 2020.

Inventering

Inventeringar som utförs för ängs- och betesmarker, skog, våtmarker samt sjöar och vattendrag ligger till grund för beslut om reservatsbildning.

Värdering

- 2016**
- Undersök möjligheterna att bilda naturreservat i Vedboskogen och Önstensborgsskogen–Lövudden.
- 2018**
- Undersök möjligheterna att ge långsiktigt skydd för värdefulla vattenmiljöer (jämför mål 4.3!).

Skötsel

- 2017**
- Upprätta skötselplaner.
Ansvar: tekniska kontoret

Skydd

- 2018**
- Bilda eller utöka minst ett reservat.
Ansvar: tekniska kontoret

6. Grönstruktur i tätort

Målsättning: Natur- och kulturvärden ska värnas och utvecklas i Västerås tätortsnära grönstruktur.

Inom Västerås tätort finns naturområden, parker och aktivitetsytor, men också grönytor för spontan lek, idrottsutövning och picknick. Bland grönytorna finns också ytor som har blivit över, smala gräsmattor mellan cykelväg och bilväg eller mellan vattendrag och järnväg, delar av parker som har blivit lite bortglömda, ytor som inte nyttjas av människor men som heller inte är lämpliga för exploatering. En del av dessa hyser naturvärden som kan stärkas, andra har potential för ökade naturvärden. Genom att exempelvis slå gräs mer sällan, men transportera bort materialet, genom att så in ängsblommor samt skapa äggläggings- och övervintringsmiljöer, genom att tillskapa småvatten och lägga upp sandhögar och kvalitativ död ved. Förutom att man på detta sätt kan förbättra möjligheterna för arter som är hotade i många olika typer av naturmiljöer, ger det tätortsnära läget också stora möjligheter till informationsspridning och folkbildning. Det kan öka upplevelsevärdet i parkmiljöer som annars kan upplevas som restytor.

MÅL 6.1: Gynnsam utveckling av natur- och kulturvärden på kommunal mark som i Grönstrukturplanen utpekats som värdefull eller mycket värdefull. Basår: 2015. Målår: 2020.

Värdering

2017 • Genomgång av Grönstrukturplanen för att utreda var det behövs skötsel och skydd.

Ansvar: tekniska kontoret

Skötsel/fysiska åtgärder

2018 • Upprätta skötselplaner. Gör prioriteringar av skötsel.

Ansvar: tekniska kontoret , kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, fastighetskontoret

2019– • Områdena ska skötas enligt upprättade planer och rutiner.

Ansvar: tekniska kontoret , kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen, fastighetskontoret

• Välj ut områden som bör skyddas.

Ansvar: tekniska kontoret

MÅL 6.2: Värna och utveckla natur- och kulturvärden i tätortsnära grönområden av park- och rekreationskaraktär, så långt möjligt utan att inkräkta på områdenas primära syften. Basår: 2015. Målår: 2020.

Inventering/utredning

- 2016** • Genomför en workshop där vi utreder vilka värden vi känner till eller anar att vi har, och var vi skulle kunna utveckla naturvärden på grönytor (deltagare: biolog, vattensamordnare, stadsantikvarie, ekolog, landskapsingenjörer, landskapsarkitekter).
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** park- och naturenheten
- 2017** • Genomför en workshop där vi utreder vilka värden vi känner till eller anar att vi har, och var vi skulle kunna utveckla naturvärden på grönytor (deltagare: biolog, vattensamordnare, ekolog, stadsantikvarie, landskapsingenjörer, landskapsarkitekter).
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** park- och naturenheten
- 2018** • Genomför en workshop där vi utreder vilka värden vi känner till eller anar att vi har, och var vi skulle kunna utveckla naturvärden på grönytor (deltagare: biolog, vattensamordnare, ekolog, stadsantikvarie, landskapsingenjörer, landskapsarkitekter).
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** park- och naturenheten

Värdering

- 2016** • Gör en prioritering av vilka åtgärder som bör genomföras och var.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** park- och naturenheten
- 2017** • Gör en prioritering av vilka åtgärder som bör genomföras och var.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** park- och naturenheten
- 2018** • Gör en prioritering av vilka åtgärder som bör genomföras och var.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** park- och naturenheten

Skötsel/fysiska åtgärder

- 2016** • Upprätta planer för arbetet och genomför två projekt.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsulter
- 2017** • Upprätta planer för arbetet och genomför två projekt.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsulter
- 2018** • Upprätta planer för arbetet och genomför två projekt.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** konsulter
- 2019–** • Utvärdera arbetet och fortsätt.
Ansvar: tekniska kontoret

7. Ansvarsarter och ansvarsmiljöer

Målsättning: Hejda förlusten av arter, biotoper och kulturmiljöer som Västerås har ett särskilt ansvar för.

Vid en nationell kampanj i samband med att FN 2010 utlyste det internationella året för biologisk mångfald, blev Västerås av miljöministern Andreas Carlgren tilldelad ögonfläcksbocken (*Mesosa curcu-lionoides*) som en art att ta särskilt ansvar för. Det har inte gjorts några fynd av ögonfläcksbock på kommunal mark under de senaste decennierna. Det är förmodligen lämpligt att även ha några kommunala ansvarsarter med kända lokaler som kommunen råder över, särskilt om man vill att de ska fungera som ett skyltfönster för kommunens naturarbete.

MÅL 7.1: Västerås ska ha minst tre ansvarsarter, två ansvarsbiotopstyper och två ansvarselement av kulturhistorisk karaktär.
Basår: 2015. Målår: 2020.

Inventering/utredning

- 2016**
- Gör en lista över arter, biotoper och kulturhistoriska element som är typiska för Västerås och som skulle gynnas av ett särskilt kommunalt ansvarstagande.
Ansvar: NKM-gruppen

Värdering

- 2016**
- Välj ut vad kommunen ska ta ansvar för.
Ansvar: NKM-gruppen

Skötsel/fysiska åtgärder

- 2017**
- Formulera ansvarsstrategier för valda ansvarsarter.
Ansvar: tekniska kontoret , kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen
- 2018**
- Påbörja arbetet utifrån beslutade strategier.
Ansvar: tekniska kontoret , kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen
 - Genomför informationsprogram.
Ansvar: tekniska kontoret , kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen

Skydd

- 2018**
- Välj ut eventuella områden som bör skyddas (tekniska kontoret, kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen).
- 2019–**
- Skydda vid behov särskilt värdefulla områden.
Ansvar: Kf

8. Invasiva främmande arter

Målsättning: Spridning av invasiva främmande arter i Västerås ska hejdas.

I Västerås pågår bekämpning av sjögull i samarbete med Eskilstuna kommun, och kommunen tar också varje år bort jättelokor som dyker upp centralt i staden längsmed Svartån. Mängden samtal från kommuninvånare om problem med jätteloka, både till tekniska kontoret och till miljö- och hälsoskyddsförvaltningen, indikerar att de utgör ett ökande problem. Noteringar i artportalen av denna liksom av andra invasiva arter är få i jämförelse med vad både tjänstemän vid kommunen och den bekymrade allmänheten har iakttagit. Det behövs därför ett samlat grepp mot invasiva arter; inventeringar, bekämpningsplaner samt effektiv bekämpning.

MÅL 8.1: Västerås stad ska ta ansvar för bekämpning och hindrande av spridning av invasiva främmande arter som det är meningsfullt och möjligt att hantera på kommunal nivå. Basår: 2015. Målår: 2020.

Inventering/utredning

- 2016**
- Färdigställ generell strategi mot invasiva arter.
Ansvar: tekniska kontoret , miljö- och hälsoskyddsförvaltningen
 - Påbörja kartläggning av vilka invasiva arter som finns i eller hotar att komma till kommunen.
Ansvar: tekniska kontoret, miljö- och hälsoskyddsförvaltningen
 - Genomför inventering av jätteloka i kommunen.
Ansvar: Tekniska kontoret **Utförare:** Konsult.
- 2017**
- Färdigställ kartläggning av vilka invasiva arter som finns i eller hotar att komma till kommunen.
Ansvar: tekniska kontoret, miljö- och hälsoskyddsförvaltningen

Värdering

- 2017**
- Välj arter/grupper av arter för vilkas bekämpning kommunen kan ta ansvar.
Ansvar: tekniska kontoret , miljö- och hälsoskyddsförvaltningen.
Eventuellt LONA-projekt.

Skötsel/fysiska åtgärder

- 2016**
- Bekämpningsplan mot jätteloka.
Ansvar: tekniska kontoret **Utförare:** Konsult.
- 2017**
- Påbörja bekämpning av jätteloka.
Ansvar: tekniska kontoret
- 2018**
- Planer för bekämpande av främmande invasiva arter påbörjas.
Ansvar: tekniska kontoret, miljö- och hälsoskyddsförvaltningen
 - Planer för bekämpande av invasiva främmande arter färdigställs.
Åtgärder genomförs.
Ansvar: tekniska kontoret, miljö- och hälsoskyddsförvaltningen.
Eventuellt LONA-projekt.
- 2019–**
- Utbredningen av de arter som kommunen har tagit ansvar för ökar inte.

9. Ekosystemtjänster

Målsättning: Västerås stad ska ta tillvara och utveckla ekosystemtjänster.

Eftersom begreppet ekosystemtjänster är mycket svårhanterligt, och eftersom man inte i någon högre utsträckning har arbetat med det tidigare, är det i första hand viktigt att öka kunskapen om ekosystemtjänster bland politiker och tjänstemän i kommunen. Detta kan i nästa steg leda till att man vidtar vissa åtgärder eller ändrar förhållningssätt vid kommunal verksamhet.

MÅL 9.1: Västerås stad ska ha ett kunskapsunderlag för att bevara och utveckla ekosystemtjänster i kommunen. Basår: 2015. Målår: 2020.

Åtgärder

Inventering/utredning

- 2016** • Höj kunskapsnivån angående ekosystemtjänster i kommunen.
Ansvar: tekniska kontoret i samarbete med andra förvaltningar
Utförare: konsult

Värdering

- 2017** • Utvärdera om det behövs särskilda åtgärder utöver de som redan görs, och i vilka planer, eller om det finns vissa frågor som bör väckas.
Ansvar: NKM-gruppen

Skötsel/fysiska åtgärder

- 2018** • Genomför åtgärder.

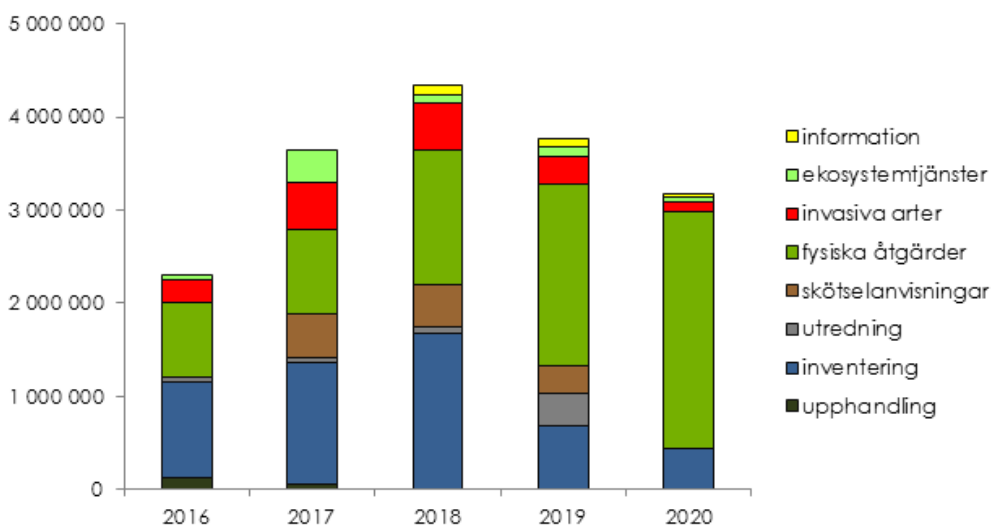
Referenser

- ArtDatabanken 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken SLU, Uppsala.
- Eide, W. (red.) 2014. Arter och naturtyper i habitatdirektivet – bevarandestatus i Sverige 2013. ArtDatabanken SLU, Uppsala.
- Ekman, T. 2007. Lantraser i genbank. Jordbruksverket. Länsstyrelsen i Västra Götaland.
- Emanuelsson, U. 2009. Europeiska kulturlandskap. Hur människan format Europas natur. Formas.
- Jordbruksverket 2011. Lantrasbevarande. Biologisk mångfald för framtiden. Jordbruksinformation 160–2011.
- Kulturnämnden 2015. Västerås stads program för kultur. Västerås stad.
- Levenskog, P. 2008. Skyddsvärda träd i Skånes kulturlandskap 2006–2007. Länsstyrelserapport 2008:20. Länsstyrelsen i Skåne län.
- Millennium Ecosystem Assessment, 2005. Ecosystems and Human Well-being: Synthesis. Island Press, Washington, DC.
- Myndigheten för kulturanalys 2016. Kulturmiljöstatistik. Kulturfakta 2012:2. http://www.kulturanalys.se/wp-content/uploads/2016/11/Kulturmiljöstatistik.-Kulturfakta-20162-2_webb.pdf
- Naturvårdsverket 2008. Nationell strategi och handlingsplan för främmande arter och genotyper. Rapport 5910.
- Naturvårdsverket 2010. Uppföljning av skyddade områden i Sverige. Riktlinjer för uppföljning av friluftsliv, naturtyper och arter på områdesnivå. Rapport 6379. Författare: Anders Haglund.
- Naturvårdsverket 2012. De svenska miljömålen – en introduktion.
- Naturvårdsverket 2015a. Miljömålen. Årlig uppföljning av Sveriges miljö-kvalitetsmål och etappmål 2015. Rapport 6661. Mars 2015. Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket 2015b. Mål i sikte. Analys och bedömning av de 16 miljö-kvalitetsmålen i fördjupad utvärdering. Rapport 6662. Maj 2015. Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket 2015c. Riktlinjer för regionala handlingsplaner för grön infrastruktur. (Ingår i regeringsuppdrag (M2014/1948/Nm) 15-09-14.
- NE <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ansvarsart> Artikeln ”Ansvarsart” i Nationalencyklopedin.

- Pärtel M, Bruun HH, Sammul M. 2005. Biodiversity in temperate European grasslands: origin and conservation. Integrating efficient grassland Farming and Biodiversity. Proceedings of the 13th International Occasional Symposium of the European Grassland Federation Tartu, Estonia 29-31 August 2005. (Utg. R. Lillak, R. Viirtalt, A. Linke, & V. Geherman).
- Regeringen 2005. Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag. Regeringens proposition 2004/05:150.
- Riksantikvarieämbetet 2014. Biologiskt kulturarv – växande historia. Riksantikvarieämbetet och Centrum för biologisk mångfald.
- Sandström, J., Bjelke, U., Carlberg, T. & Sundberg, S. 2015. Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer – rödlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken Rapport 17. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Skogsstyrelsen 2015. Hänsynen till forn- och kulturlämningar. Resultat från Hänsynsuppföljning Kulturmiljöer 2014. Rapport 7
- Statistiska centralbyrån 2016. Skyddad natur, 31 december 2015. Sveriges officiella statistik. Statistiska meddelanden. MI 41 SM 1601.
- Västerås stad 2004. Miljöprogram. (Antaget av kommunfullmäktige 12 maj 2005.)

Ekonomi

Den ekonomiska kalkylen nedan (Figur 1) är en approximation, särskilt för de senare åren, men visar hur initialkostnaderna framför allt är riktade mot inventeringar, och att det därefter främst är fysiska åtgärder som kommer att kosta. Eftersom det behövs en rejäl upprustning av många naturområden, är det troligt att även denna kostnad kommer att minska efter några år, då de fysiska åtgärderna till stor del kommer att utgöras av löpande skötsel.

Figur 1: Kostnader för att realisera handlingsplanen för natur- och kulturmiljö, fördelade på kostadslag och år.

Ord- och begreppsförklaringar

Biologisk mångfald – Variation av naturtyper och arter, samt även genetisk variation inom arter.

Blå bård Området mellan vassbälte och land. Uppstår spontant på betade strandängar, om djuren betar en bit ut i vattnet, och kan också förstärkas genom olika typer av åtgärder, såsom tuvfräsning och skörd av vass. Den blå bården är viktig för många djur, exempelvis fiskyngel och insektslarver, då det grunda vattnet är varmt och svårtillgängligt för större rovfiskar. Den blå bården drar också till sig många vadarfåglar som äter av insektslarver och yngel.

Ekosystemtjänst – ett vitt begrepp som kan sammanfattas som ”nyttor som människan har av naturen”. Som exempel kan nämnas vilda pollinerande insekter, rent dricksvatten vatten och växtlighetens luftrenande funktion i stadsmiljö.

Fragmentering – Uppdelning av större, sammanhängande biologiskt viktiga områden i mindre fragment. Bland annat ett resultat av det moderna jordbruket, där fragmenten av magra betesmarker blir allt färre, mindre och mer isolerade från varandra. Detta innebär dels habitatförlust, genom att den totala ytan är mindre, dels isolering, om avstånden mellan fragmenten är alltför stora, dels för att individer ska kunna flytta mellan fragmenten om miljön tillfälligt försämras i det fragment där de befinner sig, dels för att de ska kunna träffa artfränder att fortplanta sig med. Vilken grad av fragmentering som är skadlig beror på vilken art det gäller.

Habitat – En miljö som är viktig för en viss art.

Habitatförlust – Förlust av en miljö som är viktig för en viss art. Kalavverkning innebär exempelvis habitatförlust för många fåglar och insekter som är beroende av stående träd, men inte för älgar, som gynnas av de nya plantor som kommer upp efter avverkningen både spontansådda och planterade.

Jätteträd – Träd som är skyddsvärda genom sin storlek. Det finns lite olika uppgifter om hur stort ett jätteträd behöver vara, och ofta skiftar måtten mellan trädslag. Vid Länsstyrelsen i Skåne har man valt att betrakta alla träd med en diameter på över en meter i brösthöjd som jätteträd. Vi ansluter oss till denna definition, men arbetar samtidigt med att värna och gynna även mindre träd, särskilt om de har andra skyddsvärda egenskaper, såsom bohål för fåglar eller om de är döda.

Kulturhistoriska spår – en kombination av biologiskt kulturarv, såsom hamlade träd eller gamla fruktträd, och av kulturhistoriska lämningar i naturen, såsom gamla torpgrunder eller fossila åkrar.

Monokultur – en odling med endast en växtart, exempelvis en veteåker eller en granodling

Population – En grupp individer av samma art inom vilken individerna fortplantar sig.

Rödlistning – En klassificering av arter utifrån hur stor risken är att de ska dö ut. Den svenska rödlistan utarbetas av ArtDatabanken. Den uppdateras vart femte år och fastställs av Naturvårdsverket. Den senaste rödlistan färdigställdes 2015.

³⁴ Läs mer om biologisk mångfald på Naturvårdsverkets hemsida: <http://naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Vaxter-och-djur/Biologisk-mangfald/> och på Nationalnyckelns hemsida: http://www.nationalnyckeln.se/sv/biologisk_mangfald/

³⁵ "Ecosystem services are the benefits people obtain from ecosystems." (Millennium Ecosystem Assessment 2005.)

³⁶ Levenskog 2008.

ARBETETS ORGANISATION

Handlingsplanen har reviderats av arbetsgruppen för natur- och kulturmiljö i Västerås stad (NKM):

Matts Carlsson, fastighetskontoret

Susanna Hansen, tekniska kontoret

Kerstin Isaksson, tekniska kontoret

Kristoffer Jasinski, tekniska kontoret / stadsbyggnadskontoret

Maria Lundin, miljö- och hälsoskyddsförvaltningen

Jan Melander, kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen

Håkan Svärd/Theresa D'Errico, stadsledningskontoret

Projektledare: Kerstin Isaksson, tekniska kontoret

Strategiskt stöd: Håkan Svärd/Theresa D'Errico, stadsledningskontoret

Styrgrupp: strategiska samhällsbyggnadsrådet (Stratsam)

Övrigt: Den ursprungliga handlingsplanen togs delvis fram med medel från den lokala naturvårdssatsningen (LONA), vilka beviljats av Länsstyrelsen i Västmanlands län. Detta är en revidering av planen från 2010.

VÄSTERÅS STAD

Stadsledningskontoret • 721 87 Västerås
Telefon: 021-39 00 00 • www.vasteras.se